

KOKEILUJEN AIKA ON OHI

Tutkimuksen merkitys ei ole siinä, että se kykenisi ratkaisemaan alkoholipoliittiset kiistakysymykset päätöksentekijöiden puolesta. Siksi erilaisten alkoholipoliittisten kokeilujen aika on tutkimuksellisessa mielessä ohi. Kasautunut tieto antaa tutkijoille asiantuntemusta, jonka hyödyntäminen myös käytännön politiikassa on paitsi hyödyllistä myös järkevää.

Näin sanoo Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen uusi esimies Salme Ahlström, joka aloitti viisivuotiskautensa Jussi Simpuran seuraajana toukokuun alussa. Salme Ahlström on ollut laitoksen tutkijana vuodesta 1968 ja jo kerran aiemmin esimiehenä, kolmivuotis-kauden 1975–78.

23 vuoden tutkijakokemuksen perusteella sinulla on melkoinen perspektiivi arvioida, miten laitoksen harjoittaman tutkimuksen luonne ja merkitys ovat tänä aikana muuttuneet.

— Kun tutkimusta aikanaan Alkon piirissä käynnistettiin, vallitsi varsin vahva usko siihen, että kaikkiin alkoholipoliittisiin kysymyksiin on mahdollista saada vastaus tutkimuksen avulla. Kaikki suuret

projektit lähtivät silloin ajankohtaisista ongelmista: Kummat ovat haitallisempia, mie-dot vai väkevät; mitä Alkon myymälöiden tuominen maa-seudulle ihan oikeasti vaikuttaa; miten ostajaintarkkailujärjestelmä todella toimii. Vallitsi hyvin optimistinen näkemys siitä, mitä kaikkea hyvää ja hienoa tieteen avulla voidaan tehdä. Uskottiin, että kaikenlaisia vaikutuksia voidaan tarkasti mitata ja sitten tulosten perusteella tehdä järkeviä, tietoon pohjautuvia alkoholipoliittisia päätöksiä.

Onko tämä ajattelutapa, ”kokeilulinja”, nyt kokonaan kuollut?

— Kyllä näin voi melkein sanoa. Tämäntyyppistä tutkimustoimintaa ei tällä hetkellä ole meneillään lainkaan. Valitseva ajattelutapa näkee asian niin, että kaikki kysymykset eivät välttämättä ole käännettävissä tutkimusongelmiksi. Tutkimuksen merkitys on siinä, että se kasautuu asiantuntemukseksi, jonka avulla tutkijat voivat jäsentää ajankohtaisia kysymyksiä ja tavallaan ”konsultoida” päätöksentekoa.

Tulkitsenko oikein, että tästä syystä laitos ei olisi kovin innostunut viinit maistokauppoihin -kokeilusta ja sen vaikutusten tutkimista?

— Tulkitset sikäli, että en usko kokeilun tuovan ratkaisua kiistaan, pitäisikö viimejä

myydä vain Alkosta vai myös elintarvikeliikkeistä. Lisäksi aikaisemman tiedon pohjalta me tiedämme kokeilun päätuloksen jo etukäteen: kokonaiskulutus kasvaisi. Tämän tuloksen saamiseksi kallista ja hankalaa kokeilua ei tarvita. Tietysti kokeilu antaisi hieman tarkemman kuvan siitä, paljonko kulutus kasvaisi, miten se vaikuttaisi eri juomaryhmien ja jakeluteiden osuuksiin jne. Mutta tällaiset tulokset eivät millään tavalla ratkaisisi päätöksenteon ydinongelmaa eli sitä, mihin suuntaan alkoholipoliitiikkaa halutaan kehittää. Tämä on poliittinen kysymys, jota tutkimuksen avulla ei voi ratkaista.

Jos kokeiluajattelu on kuollut, miten tutkimus nyt orientoituu?

— Voisi sanoa niin, että tutkimuksen kohteet ovat pysyneet pitkälti samoina, mutta näkökulma on vaihtunut, esimerkiksi alkoholismin hoito. Aikanaan oltiin kiinnostuneita siitä, miten uudentyyppinen avohoito vaikuttaa verrattuna vanhakantaiseen laitoshoitoon. Tästä teemasta Kettil Bruun ja Touko Markkanen tekivät sinänsä aivan loistavan kirjan ”Onko alkoholismi parannettavissa?”. Myöhemmin painopiste on kuitenkin siirtynyt yksilövaikutuksista itse hoitojärjestelmän toimintaan. Tuorein suuri hanke tällä linjal-

la on Klaus Mäkelän AA-projekti, jossa kohdetta lähestytään monenlaisten aineistojen ja usean näkökulman avulla. Kuitenkin tämäkin projekti on niin sanottua hoitotutkimusta. Samoin on käynyt juomatapojen tutkimisen suhteen. Aluksi siinäkin pääpyrkimys oli mitata, miten jokin alkoholijärjestelmän muutos — kuten alkoholilainsäädännön muutos vuonna 1969 — vaikuttaa väestön juomatapoihin. Nykyään tutkitaan juomatapojen kehitystä sinänsä, koska on itsessään kiinnostavaa, muuttuvatko ne ja millä tavalla. Samalla ”väestö” on kohteena hajonnut osaryhmiin: nuoriin, naiseen, keskiluokkaan jne. Kulttuurin näkökulma on noussut tärkeäksi.

Tutkijat siis mieltävät itsensä nykyisin enemmän asiantuntijoiksi kuin ”nippelitekniikoiksi”. Mutta onko Alkon johto hyväksynyt tämän muutoksen? Käytetäänkö tutkijoiden asiantuntemusta?

— Ei ehkä enää samalla tavalla kuin ennen. Muistan, että kun aikanaan tehtiin Alkon myymäläohjelmia, silloinen esimies Touko Markkanen oli aktiivisesti mukana kehittämässä mallia päätöksentekoa varten. Tällaista suhdetta ei enää ole. Esimerkiksi kun nyt päätettiin avata Alkon myymälät kesälauantaisin, laitoksella ei päätöksenteossa ollut virallista roolia. Tämä ei kuitenkaan heijasta asiantuntemuksemme heikkenemistä, vaan ajassa tapahtuneita muutoksia. Lauantaisulkemisen aloittaminen vaati tutkimusta, sen purkamisen oli palvelun parantamista täysin tietoisena sen vaikutuksesta kulutukseen. Toi-

Kuva: Ulla Roitto

saalta me olemme yhä edelleen jatkuvassa keskusteluyhteysdessä niin Alkon ylimmän kuin keski johdon kanssa. Ei tässä suhteessa mikään ole muuttunut.

Millainen laitoksen ja Alkon johdon suhde ylipäätään on?

— Minun käsitykseni kyllä on, että laitos ei koskaan ole nauttinut koko johdon hyväksyntää tai pajausta. Kuitenkin laitoksen ja Alkon johdon suhde on ja on aina ollut varsin asiallinen. Toki jotkut ovat olleet kriittisempiä kuin toiset, mutta toisaalta joku on joskus suhtautunut jopa liiankin myönteisesti. Olennaista on, että aina on johdossa ollut niitä, jotka ovat nähneet laitoksen työn merkityksen ihan aidosti. Juuri nyt minulla on sellainen tunne, että EY-kuvion myötä meidän työyhteisön merkitys on korostumassa. Kun erilaiset uhkatekijät nousevat esiin, meidän tuottamamme tieto koetaan taas tarpeelliseksi ja hyödylli-

seksi. Pelikenttä on muuttumassa. Se asettaa uusia vaatimuksia myös meille. Me voimme vastata haasteeseen vain, jos teemme ajan tasalla olevaa, uusista perspektiiveistä lähtevää tutkimusta. Olennaista on ennakoita tulevia tarpeita.

Entä alkoholitutkimuksen suhde julkisuuteen. Viina-tutkimus on perinteisesti ”myynyt” hyvin?

— Siinä on tapahtunut muutos. Julkisuuskynnys on ensinnäkin selvästi korkeampi kuin ennen, mikä on toisaalta ihan hyvä. Muutakin yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tehdään paljon, ja sen on aika päästä paremmin esille. Toiseksi julkisuus arvioi alkoholitutkimusta nykyisin paljon viileämmin ja asiallisemmin kuin ennen. Esimerkiksi viime syksynä julkistettua viinigallupia käsiteltiin hämmästyttävän monipuolisesti paikallislehtiä myöten.

***Tarkoittaako tämä sitä, että viinan kulttuurinen il-
maisevuus on jotenkin lai-***

mentunut?

— En usko, että se on varsinaisesti laimentunut. Alkoholin paikka yhteiskunnassa on nyt kovasti erilainen kuin vielä 60-luvulla, se ei ole enää niin poikkeava erityisalue. Mutta vaikka viinan paikka on siirtynyt, niin sen sisällä voimakkaat kulttuuriset merkitykset asuvat edelleen.

Mitä aiot/ehdit itse tutkia esimieskautesi aikana?

— Minua ovat tutkimuskohteenä yhä enemmän alkaneet kiinnostaa huumeet. Minusta olisi aika miettiä, millainen olisi

se tiedonkeruujärjestelmä, jonka puitteissa voitaisiin arvioida huumeiden leviämistrendejä. Itse haluaisin kovasti selvittää suomalaisten huumeasenteita. Muissa maissa tehtyjen tutkimusten perusteella on voitu osoittaa, että huumeasenteet ovat selvästi yhteydessä käytön yleisyyteen. Mitä positiivisemmat asenteet, sitä helpommin huumeiden käytön kynnys, joka meillä Suomessa vielä on hyvin korkea, ylitetään.

Tarkoitatko, että laitoksen toimialaa pitäisi enem-

män laajentaa huumeiden suuntaan?

— Minulla on tunne, että huumeet ovat sittenkin tulossa. Tiedämme, että tällä hetkellä ne, jotka käyttävät huumeita, käyttävät lähes poikkeuksetta myös alkoholia. Sekakäyttö on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Tätä taustaa vasten olisi järkevää miettiä seurantajärjestelmän luomista, jos ei muuten niin varautumisena mahdolliseen uhkakuvaan.

MATTI VIRTANEN

ALKOHOLITUTKIMUSSÄÄTIÖN APURAHAT HAETTAVISSA

Alkoholitutkimussäätiö myöntää apurahoja

- alkoholinkäyttöä koskeviin tutkimuksiin
- tutkimuksiin, jotka selvittelevät alkoholia yksilön ja yhteiskunnan ongelmana
- raittustoimintaa koskeviin tutkimuksiin
- alkoholitutkimukseen liittyvään huumausainetutkimukseen.

Vuoden 1991 apurahat on haettava säätiöltä saatavia hakemuslomakkeita käyttäen syyskuun 30. päivään mennessä. Lomakkeita jakaa Kaija-Leena Heiskanen, puh. 90-133 3462.

Hakemukset on toimitettava osoitteella: Alkoholitutkimussäätiö, Kalevankatu 12, 00100 Helsinki. Tarkempia tietoja antaa sihteeri Klaus Mäkelä, puh. 90-133 3460.